

Olga Janša-Zorn

HISTORIČNO DRUŠTVO ZA KRANJSKO (5. nadaljevanje)

VIII. MESEČNI SESTANKI

Mnogostranska dejavnost Historičnega društva se kaže pri pregledu poročil o mesečnih sestankih. Ker marsikatero predavanje v *Mittheilungen* ni bilo objavljeno, ampak drugod (*Laibacher Zeitung*, *Blätter aus Krain*, gimnazijska izvestja ipd.) in ker tudi Gratzyjev *Reperitorium zur 50-jährigen Geschichtsschreibung Krains* vseh obravnavanih tem ne upošteva, se mi zdi prav, da se ob vsebini mesečnih sestankov pomudimo malo dlje.

Vsebinsko najbolj bogati so sestanki let 1856 in 1857. Preseneča tudi število udeležencev (30 in celo 40, v šestdesetih letih okrog 20) in število predavateljev, povprečno 4–5 na enem sestanku (v šestdesetih letih 2–3). Seveda podajajo le povzetke svojih razprav in člankov, ki jih glasilo po navadi objavi že takoj v naslednji številki. Sestanki so bili vsak prvi četrtek v mesecu v društvenih prostorih in jih je vodil tajnik društva. Mesečni sestanki so se pričeli leta 1856, prej pa so posamezna predavanja uvrščali na letne občne zборе. Mesečne sestanke je prirejalo tudi Muzejsko društvo, in sicer vsako prvo sredo v mesecu, vendar je bila tematika na teh sestankih skoraj izključno prirodoslovna, medtem ko je pri Historičnem društvu filološka, zgodovinska in literarno zgodovinska.

Leta 1856 imamo kar devet vsebinsko pestrih mesečnih zborov (*Monats-Versammlung*). Poleg obeh tajnikov dr. Kluna in dr. E. H. Coste je najbolj pogosto predaval prof. Metelko, in sicer kar sedemkrat, sledijo Rebič, Nečasek, Jelovšek, Konšek, Egger, Elze. Izstopajo problemi v zvezi z avtohtonostjo Slovanov, vprašanje slovanstva Skitov in Sarmatov, Metelkova predavanja o slovenstvu in slovanstvu, Nečaskovi prispevki o zgodovini šolstva itd.

Sestanek je **4. 4. 1856**¹ pričel tedanji tajnik dr. V. F. Klun s predavanjem o dosedanjem delovanju zgodovinopisja na Kranjskem ter segel do Valvasorjeve smrti. Prof. Konšek je govoril o trgu Motniku, o njegovih privilegijih, grbu ipd.² H. Costa je obravnaval izvor imena Triglav in menil, da je vprašanje še vedno odprto.³ Kot zadnji je nastopil prof. Egger s prvim delom obsežnega predavanja o sedemletni vojni.

15. 5. 1856⁴ je Egger končal sedemletno vojno, ki v *Mittheilungen* ni bila objavljena; Klun je nadaljeval s temo o zgodovinopisju na Kranjskem od Valvasorjeve smrti do srede petdesetih let 19. stoletja. Klunovo predavanje je bilo objavljeno v *Mittheilungen* 1857, še prej pa na Dunaju.⁵ O omenjenem Klunovem tekstu govorim podrobneje v poglavju o vsebini *Mittheilungen*. Gimnazijski ravnatelj Nečasek je govoril o zgodovini ljubljanske gimnazije v zadnjih osemdesetih letih. Prof. Konšek je prebral opis rimskih vrat na Trojanah, ki so, kot je rekel, »blizu razpada«, podobno kot Fürstentafel (firštova miza)⁶ v Kamniških Alpah. Sklenjeno je bilo, da se bo Historično društvo pri centralni komisiji za raziskovanje in ohranitev stavbnih spomenikov Avstrije zavzelo za obnovo rimskih vrat na Trojanah. Kustos Jelovšek je govoril o Škofji Loki in nemških priseljencih v župniji Sorica.⁷

¹ MHK 1856, str. 45.

² MHK 1856, str. 69–70.

³ MHK 1856, str. 23.*

⁴ MHK 1856, str. 45.

⁵ Österreichische Blätter für Literatur und Kunst, Beilage zur Österr. Kaiserlichen Wiener Zeitung, 1857, št. 2 je urejal Leopold Schweinzer. Tu je Klun še istega leta objavil *Die Habsburger in Rapperswill* (št. 17, 18, 19) in Rojenice, *die Schicksalstötinnen der Slowenen* (št. 47). J. Bergmann je pisal o propadu Celjanov (1856, št. 46), tu je izšla zelo ugodna ocena Klunovega *Diplomatarium Carnolicum* (1856, št. 11), ocena MHK in drugih glasil podobnih društev. Poleg tega je tu izhajala *Allgemeine Bibliographie für das Kaiserthum Österreich*, tekoča bibliografija, kakršno je v MHK uvedel E. H. Costa.

⁶ Fürstentafel omenja tudi H. Costa v svojem delu *Reiseerinnerungen aus Krain*, str. 238–239 in napis na kamnu: Anno 1564. Die 29. Aprilis Carl. Archidux Austriae hic transit. V Krajevem leksikonu Slovenije (II, str. 184) najdemo podatek, da je Predoslju (pri Kamniški Bistrici) stala knežja miza, kjer so v 16. stoletju obedovale visoke osebnosti (tudi nadvojvoda Karl 1564), ker so bila tu obširna lovišča. Mizo so 1826 vojni skrivači, nasledniki rokovnjačev vrgli v rečno strugo; kraj se še vedno imenuje Pri firštovi mizi.

⁷ MHK 1856, str. 45–47.

5. 6. 1856⁸ je imel Klun spominski govor o pravkar umrlem dr. Richterju, sodelavcu Mittheilungen v prvih letih. Obsežnejši članek o njem je objavil 1857 v Blätter aus Krain. Gimnazijski prefekt Rebič je predaval o ustanovitvi Emone,⁹ prof. Metelko pa o najstarejših jezikovnih spomenikih slovanskih dialektov (o brižinskih spomenikih)¹⁰ H. Costa je opozoril na tri zanimive spise:¹¹ rodovnik podeželskega pevca na Kranjskem Hansa Döllerja iz leta 1587, na idilo Soča in Ljubljana grofa Edlinga iz leta 1781 ter na Valentinellijevo Bibliografia della Dalmazia e del Montenegro. Podal je tudi prispevek k statistiki Kranjske v letu 1780 v primerjavi s sodobnostjo¹². Prof. Konšek je podal prispevek k opisu gora na Kranjskem (neobjavljeno), medtem ko je Th. Elze predaval o numizmatiki.¹³

Na četrtem mesečnem sestanku **3. 7. 1856**,¹⁴ so predavali prof. Egger o habsburški pridobitvi Koroške¹⁵; prof. Weichselmann o Jazonovi pripovedki in današnji znanosti;¹⁶ Klun o cerkveni zgodovini Kranjske v 16. stoletju. Ob koncu sestanka je še prof. Melzer opozoril na v Ljubljani tiskano Tabellarische Darstellung der territorialen Entwicklung des österreichischen Kaiserstaates.

7. 8. 1856¹⁷ je bilo na sestanku rekordno število udeležencev. Prefekt Rebič je govoril o prazgodovini Slovanov in o Skitih, ki naj bi po njegovem bili njihovi neposredni predniki. Rebič je o tem govoril še večkrat, vendar se v glavnem poslušalci niso z njim strinjali. Prof. Metelko je bral svoj prispevek o najstarejšem slovanskem evangeliju, na katerega naj bi prisegali francoski kralji. Objavil ga je v Laibacher Zeitung.¹⁸ Kustos Jelovšek je podal izvleček iz svoje za tisk pripravljene zgodovinsko-topografske študije o Dolenjskih Toplicah, ki je temeljila na virih, dodal pa je tudi genealogijo Auerspergov od 11. stoletja dalje.¹⁹ H. Costa je govoril o zgodovini trgovske zakonodaje in poudaril, da je v nasprotju z liberalnoekonomskimi zakoni novejšega časa starejša avstrijska zakonodaja prestopke v zvezi s preprodajo žita kaznovala z najstrožjimi kaznimi, celo s smrtjo.²⁰ E. H. Costa je predstavil praznoverje na Kranjskem konec 17. stoletja in se pri tem v glavnem opiral na Valvasorja; objavil pa je predavanje v Zeitschrift für deutsche Culturgeschichte.²¹ Klun je prebral odgovor M. Kochu na napad v knjigi Ueber die älteste Bevölkerung Oesterreichs und Bayerns (Leipzig 1856), ki je, kot je zapisal poročevalec v Mittheilungen, napad na Slovence sploh in še posebej na Kluna in Trstenjaka . . . »M. Koch – ein enragirter Vertheidiger des Deutschthums, sowohl den Wälschen als den Slaven gegenüber – hat in der Hitze des Gefechtes zu Waffen gegriffen, die in einem wissenschaftlichen Kampfe besser wegbleiben. Verdächtigungen der politischen Gesinnung und Unterschiebung von Behauptungen, die man nie gemacht hat, sind Waffen, deren sich nach Klun's Ausführungen M. Koch bedient hat und die mit Leichtigkeit gegen den gekehrt werden können, der sich derselben bediente.«²² Ob zaključku sestanka je bila soglasno izrečena zahvala Klunu za njegovo dolgoletno in uspešno delovanje v Historičnem društvu. Morda je bil prav Klunov odhod iz Ljubljane vzrok za izjemno veliko udeležbo.

11. 9. 1856²³ je Rebič nadaljeval s predavanjem o Slovanih in Skitih, prof. Metelko je govoril o nekem napisu v kraju Obrne med Bledom in Bohinjem, ki ga omenja tudi H. Costa v svojih Reiseerrinerungen (str. 178) in ga je Metelko pred časom pokazal tudi prof. I. V. Grigoroviču z univerze v Harkovu, ko je na poti iz Srbije, Bolgarije in Makedonije prišel v Ljubljano. Prof. Weichselmann je predaval o grškem gledališču, H. Costa pa je ocenjeval Jahresheft des Vereines des krainischen Landes-Museums. Ocena je objavljena v Laibacher

⁸ MHK 1856, str. 45.

⁹ MHK 1856, str. 85–87.

¹⁰ MHK 1856, str. 97–99.

¹¹ MHK 1856, str. 99–100.

¹² Objavljeno MHK 1857, str. 12–13.

¹³ MHK 1856, str. 73–76.

¹⁴ MHK 1856, str. 55–56.

¹⁵ Predavanje ni objavljeno.

¹⁶ MHK 1856, str. 88–91.

¹⁷ MHK 1856, str. 71–72.

¹⁸ LZtg 1856, 13 avg.

¹⁹ MHK 1857, str. 23–31.

²⁰ MHK 1857, str. 77–78.

²¹ 1. Bd., str. 113–131.

²² MHK 1856, str. 72.

²³ MHK 1856, str. 80–82.

Zeitung.²⁴ E. H. Costa je dal o Starejših pravnih predpisih Germanov le kratko pojasnilo (predavanje ni bilo objavljeno). Costa je poudaril, da je pravna izobrazba in kultura pri nas nastala pretežno na nemški osnovi, da pa obstajajo med starejšimi slovanskimi in german-skimi pravnimi nazori mnoge podobnosti.

9. 10. 1856²⁵ je E. H. Costa opozoril na Hicingerjeve raziskave v idrijskih arhivih, ki so dale pomembne rezultate za zgodovino idrijskega rudnika. Hicinger je kasneje objavil daljši članek o idrijskem rudniku v *Blätter aus Krain*.²⁶ Ravnatelj Nečasek je podal statistiko ljubljanske gimnazije v letih 1770–1857. Računski svetnik J. Steska je govoril o dvorni špitalski ustanovi v Idriji, ki jo je ustanovil cesar Ferdinand I. z darilnim pismom 8. 3. 1553 in je bila namenjena preskrbi za delo nezmožnih idrijskih rudarjev.²⁷ Rebič je spet razvijal teorijo, da so Skiti in Sarmati Slovani; tega *Mittheilungen* niso več objavljale. Metelko je podal zgodovinski pregled delovanja bratov Cirila in Metoda glede na Kranjsko. Posebej se je dotaknil Nestorjeve kronike, dela, ki bi moralo biti Slovincem zanimivo iz treh razlogov: bil naj bi prvi slovanski zgodovinar; ohranil je sporočilo, da so se Slovani prej imenovali Noriki; njegovo delo je pred 298 leti (1558) našel naš rojak Žiga Herberstein v Moskvi.²⁸

6. 11. 1856²⁹ je E. H. Costa nastopil proti Rebičevi teoriji o Skitih; podprli so ga še Egger, Miteis, Metelko, Nečasek, Elze.³⁰ E. H. Costa je podal skrajšano vsebino društvu poslanega dela graškega zgodovinarja dr. Franza Ilwofa *Beiträge zur Geschichte der Alpen- und Donauländer. I. Ueber die ältesten Bewohner Noricums* (Graz 1856). Sicer ga je pohvalil, menil pa je, da niso bili Kelti najstarejši prebivalci Norika.³¹ Costa je prebral še odgovor anonimnemu kritiku v leipziškem *Literarisches Zentralblatt für Deutschland*.³² Bibliotekarski skriptor Kosmač je dal podroben oris licejske biblioteke,³³ Dr. H. Costa je poročal o delu J. Löwenthal: *Geschichte der Stadt Triest*, ki je pravkar izšlo. Posebej je opozoril na Löwenthalovo biografsko skico papeža Pija II (Aeneas Sylvius Piccolomini). Prof. Metelko je govoril o členu zlate bule, ki določa, da se morajo sinovi volivnih knezov učiti slovanskih jezikov, in o Piccolominijevem opisu dolžnosti koroških vojvod, da pravde razsojajo v slovenskem jeziku.³⁴

4. 12. 1856³⁵ je Nečasek poročal o delu ljubljanske gimnazije v letih 1810–13, Kosmač pa nadaljeval poročilo o stanju licejske biblioteke. Ponovno se je oglašil Rebič s svojo skitsko teorijo, vendar ni dobil podpore. Kljub temu je predaval o ustanovitvi in usodi Amazonskega kraljestva kot izvoru slovanske veje Vendov. Tega predavanja društveno glasilo ni objavilo, je pa v poročilu tajnika o mesečnih sestankih navedena nekoliko daljša vsebina. Metelko je govoril o gori Atos in dragocenih slovanskih rokopisih (objavil v *Laibacher Zeitung*).

Leta 1857 je bilo poleg občnega zbora še osem mesečnih zborov. Velikokrat je bil navzoč deželni namestnik Chorinsky. Večkrat je prišlo do burne diskusije.

8. 1. 1857³⁶ je prof. Egger predaval o šolski drami v Celovcu glede na igralni program iz leta 1692, najden v ljubljanski biblioteki. Zajemala je snov iz križarskih vojn. Opozoril je na bogastvo kmečkih iger na Koroškem, ki se pogosto navezujejo na šolske drame. E. H. Costa je razpravljal o potrebi kritičnega pretresa v zgodovinskem raziskovanju in zgodovinoписju. Razlikoval je dve vrsti kritike, in sicer »visoko« in »nizko«. Zadnja se ne pogloblja v preiskave resničnosti, medtem ko se visoka kritika loteva vprašanja resničnosti posameznih dejstev. Nečasek je nadaljeval o gimnaziji v času Ilirskih provinc, posebej o predpisu o pouku in disciplini 10. 8. 1810. Od omenjenih predavanj je bilo le Nečaskovo objavljeno v društvnem

²⁴ LZtg 1856, št. 219.

²⁵ MHK 1856, str. 93–94.

²⁶ Pod naslovom *Das Quecksilber -Berkwerk Idria von seinem Beginne bis zur Gegenwart* je izšla Hicingerjeva razprava v *Blätter aus Krain* leta 1860 v več nadaljevanjih.

²⁷ MHK 1857, str. 14–16.

²⁸ MHK 1857, str. 92–94.

²⁹ MHK 1856, str. 104–109.

³⁰ MHK 1856, str. 107.

³¹ Glej ZČ 46, 1992, str. 54.

³² Glej tam str. 53.

³³ MHK 1857, str. 61–66.

³⁴ MHK 1857, str. 45–46.

³⁵ MHK 1856, str. 106–109.

³⁶ MHK 1857, str. 9–10.

glasilu.³⁷ Metelko je govoril o ruskem učenjaku patru Maksimu in ga imenoval borca za slovansko slovnico v 16. stoletju.³⁸ Kosmač je podal biografsko skico pred dvaindvajset leti umrlega Matije Čopa; bila je tudi objavljena.³⁹

5. 2. 1857⁴⁰ je prof. Metelko govoril o cirilici. Zelo jo je hvalil, ker ima za vsak glas svoj znak, in menil, da v nasprotju z njo Trubarjev črkopis ni popoln. Poudaril je, da sta cirilico hvalila že Popović in Kopitar in tudi Čop se je podpisoval s cirilskim č.⁴¹ Nečasek je spet govoril o zgodovini gimnazije v francoski dobi, zdaj na podlagi korespondence med ravnateljem gimnazije v Ljubljani in onimi v Novem mestu, Kranju in Postojni, ki kaže na velike težave, ki jih je prinesla nova organizacija šolstva. E. H. Costa je govoril o 1852. leta ustanovljenem germanskem muzeju v Nürnbergu, ter pozval na podporo te ustanove s strani članov društva v denarju ali predmetih. Omenil je še tri razprave, ki jih je društvo prejelo, Hicingerjevo o Mitrovi jami pri Črnomlju,⁴² Ilwofovo o Prinzingerevem pisanju starejše zgodovine avstrijskih ljudstev⁴³ in Trstenjakovo kritiko o Monetovih keltskih raziskavah.⁴⁴

2. 4. 1857⁴⁵ je E. H. Costa prebral zahvalno pismo sekcijskega svetnika in častnega člana društva W. Haidingerja in sporočil, da je Jernej Lenček poslal za Mittheilungen bibliografijo 85 slovenskih tiskanih del, največ religiozne in slovnične vsebine, iz let 1583–1820.⁴⁶

Ob tem je Dežman opozoril na Čopovo bibliografijo, ki je vsebovala vse, kar se je slovenskega nahajalo v licejski knjižnici.⁴⁷ Sledil je poziv društva podeželskim duhovnikom, naj posnemajo Lenčka, saj bodo tako rešili pred uničenjem marsikatero delo.

Tajnik je prebral razpravo D. Trstenjaka o dveh besedah iz jezika starih Panoncev. V poročilu o mesečnem zboru je Costa ponatisnil celotno vsebino Trstenjakovega pisanja.⁴⁸ Prof. Egger je govoril o pridigi, ki jo je imel pater Abraham a Santa Clara o Kranjski in Kranjcih 30. 8. 1705 na Dunaju v avguštinski cerkvi.⁴⁹ Društveni kustos Jelovšek je opisal v ljubljanski stolnici ohranjeni nagrobnik škofa Martina iz Pična (Pedenca) iz leta 1456.⁵⁰ Metelko je govoril o uspehih slovanske filologije, zlasti o Miklošiču, pa tudi Šafařiku in Kopitarju.

Maja 1857⁵¹ je E. H. Costa prebral sestavek P. Hicingerja o škofih iz Emone.⁵² Potem je Nečasek govoril o vzgoji akademskih novincev od starih Grkov dalje. H. Costa je predaval o pasijonski igri, ki je bila zadnjič uprizorjena 1730 v Kranju in je ohranjena v Reigersfeld-Busetovi zapuščini. Metelko je nadaljeval temo o slovanski filologiji in o Miklošiču. Trstenjakova razprava o napisu Laburo ex voto . . . je bila prebrana, potem pa tudi tiskana v Mittheilungen.⁵³ E. H. Costa je podal kritiko statističnih tabel avstrijskega cesarstva, ki je bila objavljena v 19. št. Blätter aus Krain.

Junija 1857⁵⁴ je E. H. Costa seznanil navzoče z darili, ki jih je društvo prejelo v zadnjem času. Prof. Melzer je prebral predlog vikarja Hueberja iz Stare Oselice, naj bi v okviru društva ustanovili galerijo znamenitih mož (zbirko oljnih slik). Prisotni so se s predlogom strinjali. Nečasek je podal zgodovino ljubljanske gimnazije. Ta predavanja je objavil v gimnazijskih Izvestjih 1859, 1860, 1861. Župnik Elze je podal opombe v zvezi s Costovim razpravljanjem v Blätter aus Krain k statističnim tabelam, posebej h kranjski statistiki. Tu se že

³⁷ MHK 1861, str. 29–31.

³⁸ Maksim Grk (1475–1556) je bil ruski cerkveni pisec, grškega rodu, od 1506. leta menih na Atosu. Leta 1518 je bil poklican v Rusijo, da bi iz grščine prevajal teološka dela. Zaradi kritike razmer v ruski cerkvi je bil obsojen kot heretik in vržen v ječo. Od 18. stoletja dalje ga v Rusiji častijo kot svetnika. MHK 1857, str. 78–79.

³⁹ MHK 1857, str. 129–131.

⁴⁰ MHK 1857, str. 19.

⁴¹ MHK 1857, str. 132–133.

⁴² MHK 1857, str. 11–12; 32–33.

⁴³ MHK 1857, str. 41–44.

⁴⁴ Trstenjak večkrat omenja Monetove članke v Österr. Blätter für Literatur und Kunst.

⁴⁵ MHK 1857, str. 55–58.

⁴⁶ MHK 1857, str. 89.

⁴⁷ Ta bibliografija je bila v rokah Kastelica, pozneje E. H. Coste.

⁴⁸ MHK 1857, str. 55–57.

⁴⁹ Egger je ta govor objavil v Schulprogramm der Unterrealschule, 1857 in v gimnazijskih izvestjih za leto 1857.

⁵⁰ MHK 1857, str. 124–125.

⁵¹ MHK 1857, str. 68–70.

⁵² MHK 1857, str. 105–108, 117–124.

⁵³ MHK 1857, str. 79–81.

⁵⁴ MHK 1857, str. 85–86.

čuti nasprotovanje skupine okrog Elzeja E. H. Costi. Sam Costa v poročilu o sestanku, ki ga je napisal za Novice, Elzejeve kritike sploh ne omenja.⁵⁵ Metelko je, sklicujoč se na Kopitarjevo Wirklichkeit der Völker-Familien- und Ortsnamen für Geschichte und Sprachkunde, opozoril, kako so mnoga krajevna imena pri nas popolnoma napačno prevedena v nemščino (npr. Sinja gorica v Schweinbüchl, Ježica v Igelsdorf, Mirna peč v Hönigstein).

2. 7. 1857⁵⁶ je tajnik Costa podal več obvestil o darovanih predmetih in opozoril na delo vojnogeografskega inštituta na Dunaju. Henrik Costa je govoril o procesijah velikega petka v Ljubljani. O predavanju imamo le daljši povzetek.⁵⁷ Nečasek je nadaljeval z zgodovino ljubljanske gimnazije. Trstenjak je poslal razpravo o bogu Jarmogiusu (objavljena v Mittheilungen).⁵⁸

3. 9. 1857⁵⁹ je tajnik opozoril na 2. zvezek 1. dela Monumenta Habsburgica (Dunaj 1855), in na nemškega zgodovinarja Th. Mommsena in priprave na izdajo Corpus Inscriptionum Latinarum (CIL). Mommsen, ki je bil tudi na obisku v Ljubljani, je po Costovih besedah menda mimogrede ošvrknil svoje predhodnike med drugim tudi sicer zaslužnega Richterja. Metelko je govoril o družbah za razširjanje sv. pisma, predavanju sv. pisma in nekaterih filoloških problemih. Rebič se je ponovno dotaknil Indo-Skitov. Kustos Jelovšek je govoril o pogodbi med prednikom V. Vodnika in Valvasorjem glede nakupa hiše v Krškem (1693).

Oktober 1857.⁶⁰ Nečasek je nadaljeval poročilo o ljubljanski gimnaziji za leta 1654–1660. Metelko je govoril o Slavinu Dobrovskega.⁶¹ Nato je tajnik prebral še Trstenjakovi razpravi o boginji Noreji in boginji Adsaluti.⁶²

5. 11. 1857⁶³ je Urbas podajal kritičen pregled doslej narejenega na področju geografije in topografije Kranjske. Poleg del jezuita Kircherja in Valvasorja je zlasti poudaril pomen Steinbergerjevega opisa Cerkniškega jezera. Urbasova razprava naj bi bila natisnjena v Mittheilungen 1858, vendar se to ni zgodilo, prav tako nisem zasledila, da bi bila objavljena kje drugje.⁶⁴ H. Costa je govoril o nekem rimskem spomeniku v Ljubljani. Prof. Metelko je potem prebral prispevek, ki ga je poslal župnik Namrè, zgodovinsko-topografsko monografijo o Strugi, ki je bila še isto leto objavljena.⁶⁵ Metelko je na to navezal nekaj filoloških razmišljanj. Ob koncu je spregovoril še dr. V. Klun, ki se je med povratkom iz Zadra ustavil v Ljubljani in povedal, da uživa kranjsko historično društvo v Nemčiji velik ugled.⁶⁶

3. 12. 1857⁶⁷ je Metelko nadaljeval svoja razmišljanja o Slavinu, Urbas pa svojo geografsko-topografsko študijo o Kranjski. Društveni arhivar Germonig je precej obširno poročal o med društvenimi papirji najdenem rokopisu, ki opisuje navzočnost cesarja Jožefa II. v Ljubljani 20. in 21. marca 1784.⁶⁸

Suplent prof. Mur je nato podal sestavek o Wallensteinu in tridesetletni vojni.⁶⁹ Tajnik je ob koncu sporočil, da je prof. Mommsen po vrnitvi iz Istre obljubil, da bo za Mittheilungen napisal članek o rimskem spomeniku v Straži pri Krškem.

V letu 1858 so objavljena poročila o petih mesečnih sestankih, vendar jih je moralo biti več, kar sklepom iz poročila občnega zbora, kjer so našteje poleg tem, obravnavanih na petih sestankih, še nekatere druge. Skupaj je bilo v tem letu prebranih okrog 25 večjih ali manjših predavanj. Zlasti v drugi polovici leta so poročila o mesečnih sestankih bolj redka, pa tudi število predavateljev upada. Med predavatelji se najbolj pogosto pojavljajo Jelovšek (štirikrat),

⁵⁵ Novice 1857. str. 215.

⁵⁶ MHK 1857, str. 100–102.

⁵⁷ MHK 1857, str. 100–101.

⁵⁸ MHK 1857, str. 108–113.

⁵⁹ MHK 1857, str. 113–115.

⁶⁰ MHK 1857, str. 133–140.

⁶¹ MHK 1857, str. 135 (poročilo mesečnega zbora).

⁶² MHK 1857, str. 135–140.

⁶³ MHK 1857, str. 146.

⁶⁴ Morda ima to kakšno zvezo s Costovim odstopom s tajniškega in uredniškega mesta. Urbas je namreč kasneje napisal knjigo o E. H. Costi in je bil očitno njegov dober prijatelj.

⁶⁵ MHK 1857, str. 149–150.

⁶⁶ MHK 1857, str. 146.

⁶⁷ MHK 1857, str. 146–147.

⁶⁸ MHK 1857, str. 146.

⁶⁹ Zanimivo je, da je sorazmerno dosti predavanj na temo o Wallensteinu in tridesetletni vojni. Tema se pojavlja pogosto tudi v drugih avstrijskih revijah. Kot primer naj navedem Österreichische Blätter für Literatur und Kunst, ki je leta 1856 prav tako prinesla serijo člankov o Wallensteinu.

Rebič in Hicinger (po trikrat.), Metelko, Urbas, Nečasek (po dvakrat), E. H. Costa, Germonig idr.

7. 1. 1858⁷⁰ je Nečasek nadaljeval z zgodovino ljubljanske gimnazije z izvlečki iz latinsko pisanega dnevnika iz let 1661–1670.⁷¹ Metelko je podal v zvezi s knjigo dr. Ginzla *Geschichte der Slavenapostel Cyrill und Method* (1857) prispevek k zgodovini slovanske liturgije, pri čemer je posebej dokazoval, da je Metodova liturgija bolj blizu rimski cerkvi kakor grški. Viljem Urbas je nadaljeval s svojim pregledom dotedanjih prizadevanj na področju topografije Kranjske. Tokrat je govoril o vrsti del iz 18. in prve polovice 19. stoletja in zaključil svoja razmišljanja z delom H. Coste iz leta 1848. J. Mur je znova govoril o Wallensteinu.

4. 2. 1858⁷² je tajnik E. H. Costa prebral poročilo ing. Leinmüllerja o ruševinah pri Krškem, ki jih je ta označil kot starorimske grobove⁷³ ter dve notici, ki ju je poslal P. Hicinger. Prva govori o škofu Andreju Craniensis (ali Craynensis),⁷⁴ druga pa se nanaša na nagrobnik vojvodinje Viride, hčere milanskega vojvode B. Viscontija, ki je bila leta 1425 pokopana v samostanski cerkvi v Stični. Metelko je prebral še sestavek o slovanski liturgiji v Primorju,⁷⁵ tajnik pa je navzoče seznanil z darilom S. J. Heimanna z Dunaja.

4. 3. 1858⁷⁶ je na mesečnem sestanku V. Urbas nadaljeval ter zaključil svoje predavanje o dosednji geografski literaturi o Kranjski.⁷⁷ Kustos Jelovšek je govoril o ljubljanskem škofijskem patronatu in predmestni fari sv. Petra, ki je leta 1702 obsegala 69 krajev, 1663 hiš in 10.873 duš.⁷⁸ Prof. Konšek je prebral razpravo župnika Orožna o Mihaelu Tiffernusu, kjer je v nasprotju s splošnim mnenjem, da je bil ta znani protestant Kranjec (Carniola 1839, št. 13), Orožen postavil trditev, da je bil doma iz Laškega (Tüffer), da si je nadel ime svojega kraja in da je bil njegov vzgojitelj Erasmus Stich, meščan iz Laškega in ne iz Devina.⁷⁹

Germonig je poročal o dosednji ureditvi društvenega arhiva,⁸⁰ tajnik pa o ureditvi biblioteke. Tajnik je prebral prispevek dopisnega člana na Dunaju dr. Fickerja, ki je poslal oceno dela kranjskega rojaka dr. J. Čižmana *Die Unions-Verhandlungen zwischen der griechischen und römischen Kirche seit dem Anfange des 15. Jahrhunderts bis zum Concil von Ferrara*, ter Hicingerjev dopis o doslej odkritih glagolskih rokopisih.⁸¹

To je bil zadnji sestanek, ki ga je vodil kot tajnik dr. E. H. Costa, potem je namreč zaradi vzrokov, ki sem jih že omenil v prejšnjih poglavjih, s tega mesta odstopil. Začasno je prevzel tajniške posle E. Rebič, ki je tudi pisal poročila o naslednjih sestankih, obenem pa se je kot predavatelj zelo aktivno vključil v delo društva. Pod njim je bil velik povdarek na starejši zgodovini.

10. 6. 1858⁸² je Rebič predaval o starejši zgodovini Kranjske in zajel tudi področja od Gorice do Trsta v času cesarja Avgusta.⁸³

1. 7. 1858⁸⁴ je kustos Jelovšek govoril o zgodovini ljubljanske deželne hiše (lontovž) na Novem trgu v letih 1467–1774.⁸⁵ Rebič je prebral sestavek, ki ga je poslal polkovnik Anton Valenčič (vsebina ni navedena).

V naslednjih mesecih rednih poročil o mesečnih sestankih ne objavljajo več, vendar pa iz poročila o občnem zboru Historičnega društva za Kranjsko 17. 3. 1859 lahko sklepamo, da je nekaj sestankov še bilo. Poročilo namreč navaja, da je Rebič v letu 1858 nadaljeval s predavanji o usodi Kranjske pod rimskimi cesarji, kar je tudi objavil,⁸⁶ govoril o bivališčih in

⁷⁰ MHK 1858, str. 11.

⁷¹ Deloma objavljeno v *Programm und Jahresbericht des k.k. Obergymnasiums zu Laibach für das Schuljahr 1860*.

⁷² Poročilo o tem sestanku v MHK 1858, str. 19.

⁷³ MHK 1858, str. 48–49.

⁷⁴ MHK 1858, str. 24–26.

⁷⁵ MHK 1858, str. 40–41.

⁷⁶ Poročilo o tem sestanku v MHK 1858, str. 19–20.

⁷⁷ MHK 1857, str. 46–53.

⁷⁸ MHK 1858, str. 45–48.

⁷⁹ MHK 1858, str. 21–22.

⁸⁰ MHK 1858, str. 23–24.

⁸¹ MHK 1858, str. 42–43.

⁸² MHK 1858, str. 50–51.

⁸³ MHK 1858, str. 53–56.

⁸⁴ MHK 1858, str. 50–51.

⁸⁵ MHK 1858, str. 61–62.

⁸⁶ MHK 1858, str. 77–78, 85–87; 1859, str. 1–3, 9–12.

dejavnosti Senonov v Italiji in današnji Kranjski⁸⁷ ter o žalostni usodi arhivov tedanjega časa. Predaval je tudi suplent Radič o utrditvi Ljubljane na osnovi podatkov nekega rokopisa dunajske dvorne biblioteke. Nečasek je podal biografijo ljubljanskega gimnazijskega prefekta Inocenca Tauffererja.⁸⁸ Jelovšek je govoril o zgodovini ljubljanske šentjakobske cerkve⁸⁹ in o Hicingerjevi Zgodovini Novega mesta, glasbeni učitelj Kamilo Mašek pa o slovenskih ljudskih običajih.

Novoizvoljeni tajnik A. Dimitz je že marca 1859 objavil vabilo k sodelovanju tako pri društvenem glasilu (pozival je tudi druge člane društva, živeče zunaj Kranjske) kot pri mesečnih sestankih, ureditvi zbirk ipd. Takole je zapisal: »Durch Dr. Klun's eifrige Bemühung wurden monatliche Versammlungen des Vereines in's Leben gerufen, welche zur Anregung des Sinnes für vaterländische Geschichte durch Vorträge über allgemein interessante Stoffe dienen sollten. Sie haben längere Zeit hindurch lebhaft Theilnahme gefunden und es ist lebhaft zu wünschen, dass diese Theilnahme sich erneuere. Mögen patriotische Mitglieder diesem Zwecke ihre Mitwirkung zuwenden durch Spendung kleinerer Vorträge und Skizzen über allgemein interessante Stellen der vaterländischen Geschichte und möge diesen Versammlungen ein zahlreicher Besuch werden, der dann gewiss nicht unbefriedigt bleiben wird.«⁹⁰ Krog predavateljev je v letu 1859 v glavnem omejen na šest ljudi. To so L. Germonig (šest predavanj), E. H. Costa (štiri predavanja), P. Radič (tri predavanja), Nečasek (dve predavanji), Dimitz (dve predavanji), Jelovšek (eno predavanje). E. H. Costa se je torej zelo hitro spet vključil v delo društva, prav tako je med diskutanti večkrat njegov oče Henrik.

Prvi mesečni zbor je bil 7. 4. 1859.⁹¹ Na njem je govoril Nečasek o obisku cesarja Jožefa II. pri kranjskem stanovskem odboru 20. 4. 1787, ko so razpravljali o vzpostavitvi filozofskega študija v Ljubljani. Ta zanimivi prispevek so Mittheilungen objavile že v aprilski številki.⁹² P. Radič je govoril o zaroki nadvojvode Ferdinanda II. z Marijo Ano Bavarsko leta 1600.⁹³ E. H. Costa je, prvič po odstopu s taqjniškega mesta, govoril o ureditvi moravskega arhiva, ki naj bi bila zgled za ureditev kranjskega deželnega arhiva. Meseca maja je sestanek izostal zaradi vojne v Italiji.

9. 6. 1859⁹⁴ je Nečasek predaval o temi Errichtung eines Studienconsesses am Laibacher Lyceum, E. H. Costa o zgodovini stanovstva na Kranjskem,⁹⁵ L. Germonig o italijanskih karbonarjih in ljubljanskem kongresu 1821 (predavanje ni bilo objavljeno).

7. 7. 1859⁹⁶ je govoril P. Radič o Juriju Lenkoviću, deželnem glavarju Kranjske in generalu hrvatske vojne krajine, ki je umrl 1601.⁹⁷ Kustos Jelovšek je podal historiat cerkve sv. Florijana v Ljubljani, L. Germonig izspregovoril o pesnitvi A. Grūna Nachruf an Prešeren v Vodnikovem spomeniku. V naslednjih dveh mesecih ni bilo mesečnih sestankov, kar je Dimitz pojasnil s šolskimi počitnicami in vojno.

6. 10. 1859⁹⁸ je predaval A. Dimitz o italijanski korespondenci ljubljanskega škofa Otona Friderika grofa Puchheima (1641–1664), najdeni v društvenem arhivu,⁹⁹ L. Germonig o letu 1797, času prve francoske invazije na Kranjsko (neobjavljeno), E. H. Costa, o brošuri Josefa Lehmanns Deutschland, Oesterreich und Italien, Erinnerungblätter an die in September 1858 in Triest stattgefundene Conferenz der deutschen Eisenbahne-Verwaltungen (Leipzig 1859), ki se dotika tudi Kranjske, vendar z napakami. Costa pravi: »So hat L. von den wahren sprachlichen und nationalen Verhältnissen keine Ahnung und die einzige richtige Bemerkung betrifft die »Novice«, deren nachhaltiger Einfluss auf die Volksbildung hervorgehoben wird. Ebenso irrthümlich sind einige Angaben in Betreff der Gottscheewerer (eine unglücklichere

⁸⁷ MHK 1858, str. 73.

⁸⁸ MHK 1858, str. 97–98.

⁸⁹ MHK 1858, str. 69–73.

⁹⁰ MHK 1859, str. 24.

⁹¹ MHK 1859, str. 72.

⁹² MHK 1859, str. 25–27.

⁹³ MHK 1859, str. 27–29.

⁹⁴ MHK 1859, str. 72.

⁹⁵ MHK 1859, str. 29–31, 35–39, 45–52.

⁹⁶ MHK 1859, str. 72.

⁹⁷ MHK 1859, str. 81–82.

⁹⁸ MHK 1859, str. 82–83.

⁹⁹ MHK 1859, str. 65–70.

Wortbildung lässt sich nicht leicht denken) u. dgl., sowie auch Gottschée kaum unter die »in der Nähe von Laibach liegenden Orte« gezählt werden kann.«¹⁰⁰

3. 11. 1859¹⁰¹ je govoril P. Radič ob stoletnici Schillerjevaga rojstva.¹⁰² Spregovoril je o prevajanju Schillerjevih del v slovenščino ter obsežno obravnaval prevode iz raznih literatur v slovenščino. H. Costa je dopolnil celotno sliko Schillerjevega vpliva na našo literaturo z mislijo, da je študirajočo mladino ljubljanske gimnazije s Schillerjem seznanjal predvsem prof. F. X. Richter, ki je posebej predaval o trilogiji Wallenstein in o tridesetletni vojni, čemur je po Costovem mnenju sledil pravi Schillerjev kult. Poleg tega se je Costa ponovno dotaknil vprašanja procesij na veliki petek v 18. stoletju, o čemer je govoril in pisal že leta 1857. Sledil je razgovor o prispevku J. Zahna o privilegijski knjigi mesta Loke, ki je bil objavljen v *Mittheilungen*¹⁰³ – o tem je poročal E. H. Costa. L. Germonig je podal sliko o zadržanju kranjskih stanov nasproti reformacijski cerkvi (neobjavljeno).

1. 12. 1859¹⁰⁴ je imel Dimitz predavanje o tridesetletni vojni, zlasti o bitki pri Leipzigu 1642. leta. Tega predavanja ni posebej objavil, je pa v tajniškem poročilu o tem mesečnem sestanku precej na dolgo poročal o tej temi, ki je sicer bila dokaj priljubljena tudi v drugih avstrijskih revijah. Dimitz se je te teme lotil, ker je imel na razpolago pisane vire na levem krilu poveljujočega grofa Hannsa Christopha Puchheima (brat ljubljanskega škofa Otona Ferdinanda). Germonig je govoril o nalogah zgodovinske komisije v Münchnu in o vlogi deželnih društev. E. H. Costa je opozoril na Schillerbuch, ki jo je pripravil kranjski rojak dr. Constantin Wurzbach.

5. 1. 1860¹⁰⁵ je kustos Jelovšek predstavil obsežni historični atlas dr. Carla Hopla, ki je izšel v Gothi leta 1858, ter opozoril na rodovnike ter vrstne rede škofov, opatov idr. v tem delu,¹⁰⁶ ki so pomembni tudi za slovensko zgodovino. Še posebej je opozoril npr. na seznam freisinških škofov, štajerskih mejnih grofov in vojvod, na koroške vojvode, na celjske in goriške grofe, goriške nadškofe, briksenške škofe, tržaške škofe itd. Za posamezne osebe, pomembne za našo zgodovino, je Jelovšek dodal nekaj podatkov, zlasti glede posesti. Ob koncu je Jelovšek zapisal, da ob sicer temeljito opravljenem delu pogreša krajše biografske podatke za najbolj pomembne osebe. Dimitz je na podlagi starih kronik in novejših zgodovinskih raziskav, predvsem Hammerjeve *Geschichte des osmanischen Reiches* podal pregled turških vpadov na Kranjsko v 15. stoletju.

Prispevka ni posebej objavil, je pa v poročilu o mesečnem sestanku povzel vsebino.¹⁰⁷ E. H. Costa je opozoril na Ilwofovo razpravo o turških vpadih na Štajersko.¹⁰⁸

Nečasek je opozoril na letake, ki jih je našel pri študiju zgodovine ljubljanske gimnazije in so iz biblioteke avguštinskega samostana 17. in 18. stoletja.

9. 2. 1860¹⁰⁹ je tajnik Dimitz glede na pozornost, ki jo je namenil zadnji občni zbor vprašanju ureditve deželnega arhiva, prikazal, kakšna predдела so na razpolago. Nekaj dela je opravil že Fr. v. Hermannsthal leta 1845.¹¹⁰ E. H. Costa je govoril o dopolnilu k Valvasorjevi Topoografiji Kranjske. V biblioteki umrlega V. Schildenfelda je bil med drugim ohranjen rokopis, ki je imel na 127 paginiranih straneh tekst, na 50 nepaginiranih pa nalepljene slike. Vsebina naj bi bila dopolnilo k XI. knjgi Valvasorjeve *Slave*.¹¹¹ Po tem predavanju je muzejski kustos Dežman izročil E. H. Costi fascikel iz zapuščine prof. Richterja, ki jo je hranil muzej. Tu je Costa našel še en dodatek in nadaljevanje omenjenega rokopisa. Sestavljalec sicer ni nikjer omenjen, vendar je že H. Costa domneval, da bi bil to lahko Franc Anton

¹⁰⁰ MHK 1859, str. 83.

¹⁰¹ MHK 1859, str. 92.

¹⁰² MHK 1859, str. 85–88.

¹⁰³ MHK 1859, str. 73–80.

¹⁰⁴ MHK 1859, str. 104–107.

¹⁰⁵ MHK 1860, str. 13–14.

¹⁰⁶ MHK 1860, str. 8–13.

¹⁰⁷ MHK 1860, str. 13–14.

¹⁰⁸ MHVSt, 9. letnik, 1859.

¹⁰⁹ MHK 1860, str. 20–22.

¹¹⁰ O tem glej poglavje o društvenem arhivu (ZČ, 1991, 581 ss).

¹¹¹ MHK 1860, str. 15–18.

Breckerfeld,¹¹² lastnik Starega gradu (Altenburg) pri Otočcu; s to domnevo se je strinjal tudi Dežman.

3. 5. 1860¹¹³ je tajnik opozoril na darila društvu. E. H. Costa je komentiral popotno skico iz Lombardije in Benečije Adolfa Senonerja (izšlo v Moskvi 1860). A. Senoner je bil namreč v stalni povezavi s prirodoslovnim društvom v Moskvi, ki je v svojem glasilu objavilo njegova pisma sekretarju ruskega cesarskega državnega sveta dr. Renardu. Tako je nastalo 70 strani obsegajoče delo, katerega separaten odtis je prejel Costa. Predvsem je komentiral tisti del, ki se nanaša na Kranjsko. O južni železnici je Senoner napisal, da je bila zgrajena neprimerno in z velikimi stroški. Zelo pa je hvalil zanimanje za naravoslovje v Ljubljani, kjer je obiskal F. Schmidta in si ogledal njegove bogate zbirke žuželk in jamskih živali. Omenja tudi deželni muzej, K. Dežmana in njegove zasluge za raziskovanje deželne favne in flore, navaja Zoisovo, Hladnikovo in druge zbirke.¹¹⁴ H. Costa je spregovoril o novem spomeniku Radeckemu v Ljubljani.¹¹⁵

14. 6. 1860¹¹⁶ je Jelovšek predaval o Ljubljani med julijem 1815 in koncem leta 1818. Podal je vsebino dnevnika Ljubljančana – gospoda S. (iz njega so črpali že Legat in drugi, ko so pisali o Francozih na Kranjskem).¹¹⁷ E. H. Costa je predstavil Klunovo knjigo *Handels-geographie* ki je izšla 1860 in vodnik Dzimskega: *Laibach und seine Umgebungen* (1860). R. Schrei, ki se je prvokrat pojavil kot predavatelj, je govoril o samostanih klarisinj na Kranjskem, zlasti v Ljubljani.¹¹⁸ Učitelj jezikov Teubel je predložil zboru različna darila, med katerimi je bil popoln seznam članov vseh avstrijskih jezuitskih kolegijev v letu 1773. Cantoni je predal društvu delo o najbolj znanih vrtovih Evrope v 18. stoletju, kar je bila pomembna pridobitev za knjižnico.

5. 7. 1860¹¹⁹ je Nečasek prebral *Haupttabelle über den Zustand der Unterrichtsanstalten im Herzogthum Krain*, ki jo je 1792 sestavil Fr. Wilde.¹²⁰ H. Costa je predaval o razvoju uprave na Kranjskem in v sosednjih deželah od leta 1522 do 1853, kar je objavil na Dunaju,¹²¹ v *Mittheilungen* pa je le povzetek.¹²² H. Costa je opozoril na štiristoletnico ustanovitve ljubljanske škofije, ki bo decembra 1861. P. Radič je spregovoril o dveh cesarskih listinah iz 11. stoletja, ki se nanašata na Bled (1004, 1040).

4. 9. 1860¹²³ je E. H. Costa predstavil delo Bede Dudika o zgodovini Moravske, poudaril, da se Dudiku ne zdi nemogoče, da bi Slovani bili avtohtoni na tem ozemlju oziroma da so prišli že v 4. in 5. stoletju pred n. št. v Evropo, opozoril na poglavja o temeljih slovanske državnosti, o pokristjanjevanju v času Cirila in Metoda. Zaključil je z vprašanjem, kdaj bo dobila Kranjska svojega historiografa, in izrazil željo, da bi se to zgodilo, predno bo prepozno.¹²⁴ Tajnik Dimitz je prebral iz svojega dnevnika, kaj vse je ob pomoči društvenih poverjenikov videl na svojih potovanjih po deželi. Zlasti je hvalil prizadevanja dekana Grašiča iz Bistrice na Notranjskem. Precej se je razpisal o Loki in obžaloval, da so bile mnoge listine uničene s prodajo Terpinčevi tovarni papirja. Vendar je društvo prejelo precej novih. Opisal je nekatera arheološka izkopavanja zadnjega časa, predvsem na področju trebanjskega okraja in pri Moravčah. Muzejski kustos Dežman je omenil, da je neki pastir v Kamniških Alpah najdeno zlato fibulo prodal za 200 ft na Dunaj.

8. 11. 1860¹²⁵ je A. Jelovšek predaval o šolskih stavbah in učnih zavodih v Ljubljani. Predavanje ni bilo posebej objavljeno, je pa precej podrobno povzeto v rubriki o mesečnih

¹¹² Franc Anton Breckerfeld je bil Linhartov sodobnik in z njim si je tudi dopisoval. Breckerfeld se je odzval prošnji Družbe za poljedelstvo v Ljubljani, naj člani pomagajo zbirati zgodovinsko gradivo in ga dajo na razpolago, da ga bo Linhart uporabil v svojem znanstvenem delu (o tem glej A. T. Linhart: *Zbrano delo*, 1. knjiga, str. 517).

¹¹³ MHK 1860, str. 46.

¹¹⁴ MHK 1860, str. 42–45.

¹¹⁵ MHK 1860, str. 41–42.

¹¹⁶ MHK 1860, str. 52–53.

¹¹⁷ MHK 1860, str. 55–59.

¹¹⁸ MHK 1860, str. 59–61.

¹¹⁹ MHK 1860, str. 61–62.

¹²⁰ MHK 1860, str. 65–72.

¹²¹ *Wanderer* 3. 6. 1860.

¹²² MHK 1860, str. 61.

¹²³ MHK 1860, str. 85–88.

¹²⁴ MHK 1860, str. 77–79.

¹²⁵ MHK 1860, str. 93–96.

sestankih. Zdi se mi, da je ostalo precej neopaženo, saj ga današnji raziskovalci ne navajajo, čeprav prinaša mnogo zanimivega iz zgodovine šolstva. Tajnik Dimitz je predstavil novo delo P. Hicingerja *Das Quecksilber Bergwerk Idria*. Spregovoril je še o Krasu (po objavah v *Laibacher in Triester Zeitung*, po podatkih starih antičnih piscev in srednjeveških virih) ter poudaril naravno povezavo Krasa in Trsta s Kranjsko. E. H. Costa je opozoril na nekaj literarnih novosti in na zbirko centralnega arhiva za zakonodajo, upravo in statistiko na Dunaju, ki da ima marsikaj uporabnega tudi za našo zgodovino.

6. 12. 1860¹²⁶ je Dimitz prebral dve pismi Dobrovskega Valentinu Vodniku iz let 1806 in 1808.¹²⁷ Predstavil je tudi dvanajst Kopitarjevih pisem iz let 1809–1813, pisana delno v slovenščini, delno v latinskem jeziku. E. H. Costa je znova opozoril na podobnost razvoja Kranjske in Moravske ter menil, da bi Kranjcem na področju zgodovinopisja morala Moravska biti za zgled. Hvalil je dejavnost moravskega stanovskega odbora in zgodovinsko-statistične sekcije Moravsko-šlezjske družbe in nekaterih posameznikov. Za konkretno predstavitev je izbral II. del 7. knjige *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (1854). Nato je predstavil še delo založnika Edvarda Hölzla iz Olomouca o kronovinah avstrijske monarhije. V prvi knjigi sta Moravska in Šlezija, druga knjiga pa naj bi zajela Češko in južne slovanske dežele (Kranjsko, Istro, Hrvatsko, Slavonijo, Dalmacijo).

Leta 1860 je bilo osem sestankov, na njih pa so nastopili povprečno po trije predavatelji. Predavali so E. H. Costa (sedemkrat), A. Dimitz (petkrat), Jelovšek (trikrat), Nečasek in H. Costa (po dvakrat), Radič, Schrei in Teubel. Vse manj je pravih predavanj, vse bolj se uveljavljajo poročila o literarnih dosežkih na področju zgodovine in geografije. Videti je precejšnje zanimanje za slovansko problematiko (pisma Dobrovski – Vodnik), za zgodovino šolstva, problem arhivov, turških vpádov ipd.

3. 1. 1861¹²⁸ je imel ravnatelj Nečasek spominski govor ob smrti Franca Metelka.

Tajnik Dimitz je govoril o 16 pismih J. N. Primica, prvega profesorja za slovenski jezik v Gradcu, Valentinu Vodniku iz let 1808–1813.

7. 2. 1861¹²⁹ je Dimitz nadaljeval s Primčevimi pismi. **7. 3. 1861**¹³⁰ je H. Costa kot se mi zdi, prvič imel nekakšen političen govor, in sicer o razmerah na Kranjskem, po vsej verjetnosti v zvezi z objavo februarskega patenta. Predlagal je, kaj naj bi bodoči deželni zbori razpravljali, predlagal vzpostavitev starih mejá vojvodine, kot so po zgodovinskem pravu že stoletja obstajale in kot jih je on sam predstavil v *Freihafen von Triest* 1849 (pred kratkim pa Hicinger v *Laibacher Zeitung*). Prebrali so Leinmüllerjevo pismo o izkopavanjih pri Krškem, kustos Dežman pa je govoril o zbirki grobnih svetilk, ki jih hrani muzej.

Naslednji mesečni sestanek je bil šele **1. 8. 1861**.¹³¹ Zakaj taka zamuda, ni nikjer pojasnjeno, vendar menim, da je primanjkovalo predavateljev, saj je zadnje čase v glavnem predaval le Dimitz. Dimitz je obširno govoril o vsebini gimnazijskih izveštij¹³² oziroma o razpravah v njih.

Mnogo prostora in časa je posvetil dvema slovensko pisanim Marnovima člankoma v gimnazijskih izveštjih in sicer *Slovnice slovenskega jezika* (1861) in *Slovenskega cerkvenega jezika* pravo ime, prvotno domovina in razmere proti sedanjim slovanskim jezikom (1860).

E. H. Costa je spregovoril o treh novih zgodovinopisnih delih, ki so bila zanimiva tudi za »našo deželo«, o drugem delu Ilwofove razprave o turških vpadih na Štajersko¹³³ o knjižici H. C. Wilh. Sillema o Primožu Trubarju¹³⁴ in o Klunovi *Allgemeine Geographie*.¹³⁵

¹²⁶ MHK 1860, str. 106–107.

¹²⁷ objavljeno v MHK 1861, str. 9–11, 17–19.

¹²⁸ MHK 1861, str. 15–16.

¹²⁹ MHK 1861, str. 23.

¹³⁰ MHK 1861, str. 23–24.

¹³¹ MHK 1861, str. 64; 69–70.

¹³² *Programm und Jahresbericht des kaiserl. Obergymnasiums zu Laibach*, 1860, 1861.

¹³³ Fr. Ilwof: *Die Einfälle der Osmanen in die Steiermark*, MHVSt 10. zv. 1861. Prvi del tega dela je ocenjen že v MHK 1860, str. 6.

¹³⁴ H. C. W. Sillem: *Primus Truber, der Reformator Krain's. Ein Beitrag zur Reformations-Geschichte Oesterreich's. Erlangen 1861. XII + 98 str.* MHK omenjajo, da je avtor te knjižice šolski ravnatelj v kraju Oberschützen na Madžarskem (MHK 1861, str. 69–70).

¹³⁵ *Allgemeine Geographie, mit besonderer Rücksicht auf das Kaiserthum Oesterreich*. Wien 1861, 290 str. MHK 1861, str. 71.

5. 9. 1861¹³⁶ je E. H. Costa podal predlog o združitvi Historičnega in Muzejskega društva. Spomnil je na spomenico prof. Richterja iz leta 1840 in tedanji načrt o vnovični oživitvi Poljedeljske družbe za Kranjsko, ki bi imela šest sekcij, od teh eno za domoznanstvo, govoril tudi o sedanjih odnosih med društvoma o zbirkah, o pogojih za združitev, ipd. Kot glavni pogoj za združitev muzejske in društvene zbirke je predlagal nastavev kustosa za zgodovinsko (arhivsko) in bibliotekarsko zbirko. Obe naj bi bili odprti dvakrat tedensko za obiskovalce, tako kakor je to že pri naravoslovni zbirki. L. Germonig je precej obširno spregovoril o Marmontovih spominih, ki so izšli v nemščini.¹³⁷

7. 11. 1861¹³⁸ sta mesečnemu sestanku prisostvovala oba najvišja predstavnika na Kranjskem, deželni glavar A. Codelli, ki je bil obenem ravnatelj društva, in deželni predsednik dr. Karel Ulepič, nekdanji tajnik društva. Dimitz je predaval o kranjskem rojaku jezuitu Hallersteinu,¹³⁹ ki je umrl v Pekingju 1775, kjer je bil prefekt astronomske akademije in ga primerjal z Barago in Knoblarjem. P. Radič je govoril o delu Antona Vramca Kronika vezda, ki je izšlo 1578 pri Mandelcu v Ljubljani in o Mandelčevi tiskarni na sploh.¹⁴⁰ E. H. Costa je podal oris cesarske biblioteke v Petrogradu po publikaciji M. Korfa iz leta 1859. Korf je bil namreč častni član Historičnega društva za Kranjsko in tako je ta publikacija prišla v Ljubljano.

5. 12. 1861¹⁴¹ je tajnik Dimitz govoril o zgodovini ljubljanske škofije; predavanja pa ni posebej objavil. Nato je predstavil še mladega in talentiranega štajerskega Slovanca Janka Purkmeistra-Vijanskega oziroma njegov almanah Nanos – slovenski zabavnik za leto 1862.

P. Radič je spregovoril o nekrologih ob smrti nemškega zgodovinarja Friedricha Christopha Schlosserja.

V letu 1861 se zdi kriza glede predavateljev še večja kot prej. Hicinger se je manj oglašal, Trstenjak pa sploh ne več. Tako kot predavatelje srečujemo le še Dimitza (šestkrat), E. H. Costa (trikrat), Radiča (dvakrat), po eno predavanje pa so imeli Germonig, H. Costa in Dežman. Kljub temu je bilo sestankov še vedno sedem, na enem sestanku imamo po dva predavatelja. Še manj kot v letu 1860 bi mogli v letu 1861 reči, da gre za predavanja, ki slonijo na raziskovalnem delu oziroma delu na virih. V pretežni meri namreč prevladujejo teme, ki navzoče seznanjajo z novejšo historiografsko literaturo doma in v tujini. Takih ocen se v glavnem loteva E. H. Costa, ki mu je treba priznati široko poznavanje tedanje evropske literature. Dimitz pa je v glavnem povzemal zanimivejše članke o Kranjski, ki so izšli v sorodnih revijah. Leta 1861 je bilo veliko zanimanje za slovenstvo in slovanstvo (hvala Metalka, Primca, Trubarja, Vramca, Marnovih člankov, petrograjske biblioteke). Velike simpatije do Slovanov in še posebej do Rusov, ki se v tem času kažejo pri nas, so torej prodrle tudi v kranjsko historično društvo, čeprav jih najbrž vsi niso odobraval.

¹³⁶ MHK 1861, str. 71–72.

¹³⁷ Delo ima v nemščini naslov Denkwürdigkeiten; pripravil jih je dr. Burkhardt, izšlo v Halleju 1857.

¹³⁸ MHK 1861, str. 81–89.

¹³⁹ J. Zupan je o njem napisal epigram, ki je bil objavljen v Čbelici (1830) »Mat Krajna rodila, Jezuiti dobe, Pekinga častila, Kam Krajnic ne gre?«

¹⁴⁰ MHK 1861, str. 84–89.

¹⁴¹ MHK 1861, str. 96–98.

Zusammenfassung

DER HISTORISCHE VEREIN FÜR KRAIN (5. Teil)

Olga Janša-Zorn

Monatliche Treffen wurden im Historischen Verein für Krain im Jahre 1856 eingeführt und fanden jeden ersten Donnerstag des Monats in den Vereinsräumen statt. Am erfolgreichsten und vielfältigsten waren sie vor allem in den Jahren 1856 und 1857, wo sich zwischen 30 bis 40 Hörer daran beteiligten. Hier kamen Beamte und Handwerker, Priester, Professoren u.a. zusammen. Anfangs wurden für ein Treffen 4 bis 5 Vorträge vorbereitet, und zwar in zusammengefaßter Form,

um mehr Zeit der Diskussion widmen zu können. Es muß aber betont werden, daß diese Beiträge gewöhnlich sehr schnell zur Veröffentlichung kamen, im Vereinsblatt oder auch in anderen Zeitschriften. Überraschend ist das große Interesse für die Vereinstätigkeit zur Zeit des Neoabsolutismus und es scheint, daß ein großes Bedürfnis nach Zusammenkünften und Meinungsaustausch vorhanden war, und da es keine anderen Möglichkeiten gab, traf man sich im Historischen Verein. Später in der Verfassungszeit ließ dieser Eifer nach.

Die in den »Mittheilungen« veröffentlichten Berichte über die monatlichen Treffen zeigen eine große inhaltliche Vielfalt. Neben philologischen Fragen, mit denen sich vorwiegend Metelko befaßte, wurde über Geschichtsschreibung im allgemeinen und in Krain (E. H. Costa, V. F. Klun) im besonderen gesprochen, über Ortsgeschichte, berühmte Adelsfamilien in Krain; kirchenschichtliche Beiträge behandelten die Geschichte des Bistums Laibach / Ljubljana, der einzelnen Kirchen und Klöster. Verhältnismäßig häufig war die Rede von der Geschichte des Schulwesens der Reformation, auch von den Bauernaufständen, von Türkeneinfällen und Türkenabwehr, auch von Kämpfen mit den Franzosen und von den italienischen Karbonari. Heftige Diskussionen löste Trstenjaks Theorie über das autochthone Wesen der Slawen aus. Aus der Wirtschaftsgeschichte sollen die Themen über die Geschichte des Bergwerks in Idrija und teilweise noch über die Geschichte von Handel und Verkehr erwähnt werden. Die Vortragenden beschäftigten sich vorwiegend mit dem Krainer Gebiet, nur in Ausnahmefällen auch mit Begebenheiten außerhalb von dessen Grenzen. Oftmals gedachte man bedeutender Ereignisse der europäischen historischen und literarhistorischen Vergangenheit, besonders bei Jubiläumsdaten.

KRONIKA

Časopis za slovensko krajevno zgodovino

Sekcija za krajevno zgodovino Zveze zgodovinskih društev Slovenije že vse od leta 1953 izdaja svoje glasilo – »Kroniko«. Revija je ilustrirana in poleg poljudno-znanstvenih prispevkov iz slovenske krajevne zgodovine pogosto objavlja tudi razprave in članke, ki po svoji problematiki presegajo ozke lokalne okvire. »Kronika« ima namen popularizirati zgodovino in zato poroča o delu zgodovinskih ustanov in objavlja ocene novih knjig, pomembnih za slovensko zgodovinopisje.

»Kroniko« lahko naročite na sedežu Zveze zgodovinskih društev Slovenije, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12/I. Po izredno ugodnih cenah so na razpolago tudi večinoma vsi starejši letniki revije.

V seriji »Knjižnica Kronike« so doslej izšle naslednje publikacije:

- Milko Kos, SREDNJEVEŠKA LJUBLJANA, topografski opis mesta in okolice (1955), 96 strani.
- Igor Vrišer, RAZVOJ PREBIVALSTVA NA OBMOČJU LJUBLJANE (1956), 72 strani.
- Vlado Valenčič, SLADKORNA INDUSTRIJA V LJUBLJANI (1957), 68 strani.
- Sergij Vilfan – Josip Černivec, ZGODOVINA LJUBLJANSKE MESTNE HIŠE (1958), 128 strani.
- Peter Vodopivec, LUKA KNAPELJ IN ŠTIPENDISTI NJEGOVE USTANOVE (1971), 104 strani.